د محاکات نظریه

پوهنوال شاه محمود کېوال
پښتو څانګه، د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځی، لغمان پوهنتون

لنډیز

د محاکات نظریه د هنر په برخه کې داسې وړاندې شوې چې هنرمن پېښې یا تقلید کوي. د بېلګې په توګه یو انځورګر هغه څه انځوروي چې په طبیعت کې شته، لکه: د غره لمن، ویاله، کېږدۍ او پېغله چې منګی له اوبو ډکوي. په اسمان کې زانې، پر څمکه اسونه، پسونه، سپي او ... چې دا هر څه له طبیعت نه رااخلي او د رنګونو په وسیله یې انځوروي. یو شاعر که خپله محبوبه ستایي او هغه له سپوږمۍ یا کوم ګل سره پرتله کوي، د هغه محبوبه، سپوږمۍ او ګل ټول د طبیعت او نړۍ کې شته. کوم لیکوال چې کیسه یا ناول پنځوي، هغوی هم د طبیعت او نړۍ د پېښو پېښې کوي.

اپلاتون دا نړۍ د ربښتینې هغې سیورې بولي او له سیورې نه د هنرمن اخیستنه بیا یو بې ارزښته کار؛ په دې مانا چې دا نړۍ و طبیعت په خپله د اصلي نړۍ (عالم مثل) کاپي ده، له کاپي نه کاپي ایستل بې ارزښته دي.

ارستو هم هنر محاکات، پېښې یا تقلید بولي، خو نظر یې له خپل استاد (اپلاتون) سره په ټوله کې توپیر لري. د ارستو له نظره پېښې یا تقلید د هنر او طبیعت ترمنځ عمومي اړیکی دی. هنر یواځې د محسوسې نړۍ تقلید نه دی، هنر له تقلید و تمثیل لوړ دی. له طبیعت څخه د هنرمن تقلید کټ مټ کاپي یا انځور نه دی، نوښت او اوښتون لري؛ یا ترې څه کمېږي یا پرې ډېرېږي.

کلیدي نومونې : محاکات، تقلید، هنر، هنرمن.

سریزه

Ketabton.com

محاکات زموږ په هنر و ادب کې یو عربي نوم دی چې د یوناني نومونې (Mimesis) په اړه دی. محاکات د حکایت، کیسه کولو او په نورو بېلابېلو ماناوو کارېدلی دی چې په راتلونکې لیکنه کې راغلي دي.

د محاکات نظریه له لرغوني یونانه سرچینه اخلي، وروسته بیا د نورو ملتونو هنر و ادب ته لېږدېدلې او خپره شوې ده. ځینې وایي چې د Mimesis مفهوم د لرغوني یونان له فیثاغورث راپیلېږي، ځینې وایي چې له سقرات او ځینې دیموکریت ښیي. د Mimesis ویې او نومونې د لومړي ځل کارونې په اړه هم دغسې یو توپیر شته؛ ځینې یې دیموکریت لومړی کاروونکی بولي او ځینې اپلاتون. په اسلامي نړۍ کې د محاکات نومونه د لومړي ځل له پاره ابو بشر متي کارولې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکات مفهومي او مانيزه لرۍ له لرغوني يونانه تر اوسه پر مخ ځي، په دې اړه د پوهانو په نظرونو کې هم توپير شته او ټول يې په اړه يوه خوله نه دي. له بلې خوا په بېلابېلو ځايونو او مهالونو کې يې هم مانا او مفهوم څه نا څه اوښتی دی.

د څېړنې ارزښت

پښتو ژبه او ادب له نړۍ والو نظرونو اغېزمن دی، ځکه نو اړتيا ده چې موږ د ژبې او ادب په برخه کې د نړۍ والو په نظرونو پوه شو. د دې له پاره بويه چې د ادب نړۍ والې نومونې او مفهومونه په پښتو ژبه وړاندې او په اړه يې څېړنې وشي. په دې ليکنه کې د محاکات په اړه ګټور او ارزښتناک معلومات وړاندې شوي دي چې نوي دي.

د څېړنې موخه

هره ژبه پرمختګ ته اړتيا لري او دا پرمختګ تر ډېره په څېړنو پورې تړلی وي. په کومه ژبه کې چې ډېرې څېړنې شوې وي، ډېر لوستونکي لري. پښتو ژبه بيا يوه داسې ده چې پوهنيزې څېړنې پکې مهمه اړتيا ده. د دې څېړنې ستره موخه د پښتو ژبې پرمختګ، په ځانګړې توګه د هغې موضوع په اړه معلومات وړاندې کول دي چې دا څېړنه پرې چورلي.

تېرو څېړنو ته کتنه

محاکات د هنر په برخه کې يو داسې نظريه ده چې نړۍ وال رنګ لري. په نړدې ټولو سترو ژبو کې يې په اړه معلومات خپاره شوي دي، خو په پښتو کې يې معلومات پر نشت شمېرل کېږي. د ډېرو هڅو، پوښتنو و ګروېږنو نه وروسته هغه معلومات لاس ته راغلل چې په دې ليکنه کې ترې ګټنه شوې ده. هغه معلومات که څه هم لږ دي، خو ګټور دي.

مواد او کړنلاره

د دې څېړنې له پاره له شته باوري سرچينو ګټه اخيستل شوې ده، د څېړنې ډول يې کتابتوني او مېتود يې تشريحي – توصيفي دی.

محاکات په لغت کې (کيسه کولو، حکايت کولو، بيا ويلو، ورته ، يورنګ او مشابه) مانا لري. د منطق د نومونې په توګه د يوناني ويې Mimesis اندول و ژباړه ده. مانا يې د يو څيز په څېر د بل څرګندول يا ښکاره کول، خو چې کټ مټ هاغسې نه وي، لکه يو انځورګر چې د يوه انځور په وسيله د څيزونو ورته يا يورنګ بڼې ښکاره او څرګندوي، خو کټ مټ هاغسې نه وي. په همدې ډول شاعران هم د څيزونو او وګړو ورته بڼې ښکاره او څرګندوي. دا چې هنرمنان پر څيزونو، وګړو او په ټوله کې پر بهرنيو ښکارندو چورلي او په ورتوالي يا مشابهت کې په يوه ډول تقليد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، ځینو Mimesis په تقلید راژباړلی دی. د دې نظریې مخکښ ارستو د دې مانا په اړه غړېدلی چې هنر له یوې ځانګړې غریزې رازېږېدلی، هغه چې (محاکات یا تقلید یا Mimesis) ته اوښتې ده.
(ابادیس وېبپاڼه ، بې.ن)

"محاکات" هغه ژباړه ده چې مسلمانانو د Mimesis ویې له پاره کارولی. د هرمان کولر، جرالد الس او ګوران سوربم په څېر ژبپوهانو ثابته کړې ده چې دا ویی د Mimos له ریښې څخه رابېل یا مشتق شوی دی. د Mimeisthai، Mimesis، Mimetes او Mimetikos په څېر ټول ویونه له همدې ریښې څخه رابېل شوي دي. Mimos او Mimotos هغه چا ته وایي چې تقلید او تجسم کوي، Mimema د تقلید د عمل پر پایلې او Mimesis په خپله پر عمل او د هغه پر پړاوونو دلالت کوي. Mimetikos هغه موضوع ده چې تقلیدېدای شي.

د یونانیانو په فکرونو کې د Mimesis یا تقلید نظریه له فیثاغورثیانو راپیلېږي او له اپلاتون سره پر فلسفي نظریې اوړي. اپلاتون د Mimesis مفهوم (په اټکلي ډول له دامن Damon) څخه چې په پنځمه مخزېږدې پېړۍ کې د موسیقۍ نظریه وه، اخیستی او د جمهوري محاورې په دویم او درېیم کتاب کې چې پر موسیقۍ بحث کوي، مطرح کوي. د هغه په دوره کې لا Mimesis د تقلید مانا لرله. ارستو ورته له اپلاتونه په توپېرلي او پراخ مفهوم سره ګوري، ځکه هغه په دې باور دی چې اړتیا نه شته پېښه هاغسې څرګنده شي، څنګه چې وه، کېدای شي تر هغې ښه یا بده وي.

هغه موضوعات چې [شاعر] محاکاتګر یې څرګندوي، د هغوی له عاملانو سره هغه عملونه دي چې یا به ښه وي یا بد. د انساني شخصیت تنوع تل لږ و ډېر له لومړني توپیر سرچینه اخلي، ځکه د بدۍ او نیکۍ په وسیله شخص توپیرېږي، ځکه نو دا اړتیا لري، هغه عوامل چې څرګندېږي په نیکۍ او بدۍ کې باید له موږ ښکته یا پورته وي یا کټ مټ هاغسې چې موږ یو.
(بازرګاني، ابراهیم، بې.ن)

د محاکات نظریه له لرغوني یونانه تر اوسه په فیلسوفانو، هنرمنانو، شاعرانو او د هنر او ادب په کره کتونکو کې پاموړ ده. دا نظریه لومړی دیموکریت مطرح کړله، سقرات په جدي توګه ښکلاپېژندنې او د هنر فلسفې ته وردننه کړه، اپلاتون و ارستو هر یوه په خپل ځانګړې لیدلوري سره تفسیر کړه او پلوتین (پلوتینوس) د هغوی د نظرونو یوه ترکیبي بڼه وړاندې کړله. که څه هم د لویدیزې نړۍ په منځنیو پېړیو کې دا بحث له پامه غورځېدلی وو، خو له نېکه مرغه د فارابي، ابن سینا، ابن رشد او خواجه نصیر په څېر مسلمانو پوهانو د نوښتګرو او موشګافانه نظرونو په وړاندې کولو سره دغه نظریه د اسلامي ټولنو له ځانګړو فرهنګي غوښتنو سره سمه وغځوله. د رنسانس د دورې له پیل سره، لوېدیځوال کره کتونکي او د نظر خاوندان بیا د مسلمانانو د تالیفاتو پر بنسټ ژباړو ته په پام دې بحثونو ته لیواله شول او په دې اړه یې ګڼ کتابونه او مقالې ولیکلې. دې نظریې له پیل راهیسې، بېلابېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلونونه ازمویلي او د فلسفي، ادبي او انتقادي بحثونو له پاره یې په زړه پورې زمینه برابره کړې ده (طاهري، محمد، ۱۳۸۸ ل.ل)

د Mimesis ویی د لومړي ځل له پاره یوناني فیلسوف افلاطون په خپل کتاب "جمهوریت" کې کارولی دی. د افلاطون د نظریې له مخې دا نړۍ ظاهري ده، نه حقیقي. د شیانو حقیقت په بله نړۍ کې دی چې (عالم مُثُل) نومېږي او د دې نړۍ محسوسات د هغه حقیقت تصویر او سیوری دی. په حقیقت کې هغه څه چې په (عالم مُثُل) کې شته، یوه بشپړه او لوړه بېلګه (Idea) ده چې تصویر او سیوري یې په دې نړۍ کې غبرګېږي. بله خوا افلاطون په دې باور وو چې د هنرمنانو پنځونې د طبیعت تقلید دی او دا چې طبیعت په خپله د حقیقت تقلید دی، له دې کبله د هنرمن په ځانګړې توګه شاعر کار به دومره ارزښت ونه لري، ځکه څه چې پنځوي د تقلید تقلید دی (ویکي فقه وېبپاڼه، بې.ن).

افلاطون به ویل چې دا دنیا د ثابتو حقایقو په دې مانا چې مثلو (ideas) د سیوري، عکس او کاپي حیثیت لري او شاعران چې د کاپي کاپي کولو هڅه کوي، کار یې له حقیقته ډېر لرې او کم ارزښته دی. ارستو چې کله په بوطیقا کې د شعر او تاریخ ترمنځ د توپیر خبره کوي، د استاد نظر بې له دې چې اشاره ورته وکړي، ردوي (غضنفر، ۱۳۹۶ل.ل: ۵۳ م)

افلاطون او ارستو چې ممسیس د هنر یا ادب او شعر اساس ګڼي او مور یې په محاکات پېژنو یا د یو چا د تقلید، پېښو یا حکایت کولو داسې انداز چې ذهن اصل ته واړوي او هنرمن خپل عواطف یا احساسات نورو ته سم دم ورولېږدوي، خو دا حکایت هغه (داستان ـ کیسه) نه ده چې تاریخ ته ورته وي، لکه: کومه بده یا ښه تاریخي پېښه مور اغېزمنوي او په مستقیم ډول لوستونکي یا اورېدونکي ته وړاندې کېږي یا مخامخ د یو چا حالت اغېز راباندې کوي. استاد روهي وایي:« که یو څوک ژاړي او د هغه ژړا نور خلک متاثر کړي یا له درده زګېروی کوي او د خلکو د تاثر او خپګان سبب شي، دې ته هنر نه ویل کېږي. هنرمن هغه څوک دی چې خپل رېښتیني احساسات او انطباعات په هنري توګه (د حرکتونو، اوازونو، رنګونو، او کرښو په ذریعه) نورو ته ورولېږدوي. په دې اساس هغه شخص هم هنرمن نه دی، چې په زوره (د مجبوریت له مخې) خاندي او نور هم په خندا راولي یا په تصنعي توګه زګېروي کوي او خلک متاثره کوي.

افلاطون او ارستو په دې کې یوه خوله دي چې د هنر ماده ممسیس یا محاکات دي، خو په اصل کې د دوی نظرونه مانیز توپیرونه سره لري. افلاطون محاکات یا تقلید بد ګڼي او د طبیعت، ژوند او پېښو له کاپي څخه د بیا کاپي کولو په پایله کې د هنرمن یا شاعر په اړه وایي چې دوی له حقیقت څخه دوه ځله لرې کېږي، په دې اړه افلاطون د (مثُلو) نومیالی نظریه لري، خو ارستو دا کاپي کول هوبهو یا مستقیم تقلید او کاپي نه ګڼي. د هغه په اند شاعر چې کله د ژوند نقل کوي، نو د ژوند هغه ضروري برخې چې اړینې ورته ښکاري، مور ته یې وړاندې کوي، غیر ضروري خواوې یې نه رااخلي. یو انځورګر که مور ته د ځنګل یوه منظره ښيي، نو هغه د ټول ځنګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفصيلات نه راته وړاندې کوي، بلکې هغه اړین تفصیلات راته ښکاره کوي، چې موږ ترې د ځنګل تاثر اخیستی شو. دغسې که یو سندرغاړی موږ ته کلیواله سندره اوروي، نو دا هېڅ ضروري نه ده چې هغه دې په خپله نغمه کې د کلي د ژوند د ټولو تفصیلاتو نمایندګي وکړي، بلکې هغه به یواځې موږ په هغه احساس کې شریکوي، کوم چې ده د کلي له ژوند نه اخیستی دی.

ارسطو باور لري چې شاعر به هرومرو د یوې پېښې د انځورولو په وخت کې یا لکه څنګه چې وي، هماغسې به یې وړاندې کوي یا به زیاتی او کمی پکې راولي. که یې له خپلې کچې زیاته انځورګري وکړه، نو تراژیدي ده او که یې کموالی پکې کړی وو، نو د ارسطو په اند دا کومیډي ده.

د مثال په توګه: شاعر په خپل کلام کې د پسرلي ښکلاوې رااخلي او خپل احساسات ورسره ګډوي، هغه که د پسرلي زیاته ستاینه کوي او یا کمه، همدارنګه کولای شي یوه موضوع په ښه یا بد ډول انځور کړي، په دواړو حالاتو کې پکې هنر شته، په دې شرط چې خپل احساسات ورسره ګډ کړي او په هنري ډول انځورونه په لفظونو کې داسې وړاندې کړي چې په لوستونکي او اورېدونکي اغېز وکړي، هغه وهڅوي، عواطف یې را وپاروي او مینه یا خپله علاقه ورسره ښکاره کړي.

د حقیقتونو او معلوماتو وړاندې کول په علمي ژبه، تاریخ او فلسفه کې د هنر په څېر نه وي، په علمي ژبه کې موږ چې څومره حقیقت ته نږدې کېږو، هغومره خوند اخلو، خو هنر دغسې نه دی، دلته له حقایقو داسې پرده اخلو چې یوه بله پرده لا پاتې وي، خو څرک یې راته معلوم وي او موږ یې حس کړو یا په اړیکو پوه شو. هنر هغه دی چې د نامعلومو شیانو داسې درک وکړو، لکه موږ ته چې مخامخ وي یا مو په لاسونو کې وي او یا یې په پنځو واړو حواسو درک کوو، لکه:که موږ د جنت په اړه خبرې کوو یا یې اورو، نو جنت خو چا نه دی لیدلی، خو د هنرمن معلومات د جنت له هوا، فضا، طبیعت، شاتو او شېدو څخه باید په داسې انداز وي چې اورېدونکی یې په عین نشتون کې شتون احساس کړي، ځان پکې وویني، هغه شېبه ژوره ساه واخلي، سترګې پټې کړي، سپېړمې کش کړي، لاسونه وغځوي او یوه شېبه له خوندونو ډک آرام وکړي، خوله وچړپوي او ستونی کېکاږي... په دې مانا چې هنر د حضور او غیاب ترمنځ د اړیکي جوړولو وسیله ده...(مبین، رحمت الله، ۲۵ غبرګولی، ۱۴۰۰ ل.ل)

د محاکات نظریه د ادبي کره کتنې په تاریخ کې له لرغونو او مهمو نظریو څخه ده. د دویمې هجري پېړۍ د محاکات نومونه د یوناني ویي Mimesis سره انډول ده چې مانا یې تقلید یا تمثیل ژباړل شوې ده. غنیمي هلال چې د تطبیقي ادبیاتو له مخکښانو څخه دی، وایي: د محاکات ویی د طبیعت له مخې پیچلی مفهوم لري، په غالب ګمان له همدې امله د هنرمن اصالت ته له پام پرته د خالص یا وچ تقلید په مانا کارول شوی دی. په داسې حال کې چې د محاکات مانا اصلي اغېزمننه ده چې هنرمن هضم کړي، نه دا چې په خوار و ځېلي تقلید بسنه وکړي. د محاکات په نومونه کې د پیروی، تقلید، غبرګون، ورته کېدل، بهرنی نړۍ ته ګرځېدنه و پاملرنه، تمثیل، اقتباس، اخیستنه او ... مفهومونه تر نورو ډېر لیدل کېږي. دا مفکورې هم د وخت په تېرېدو سره اوښتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکات نظریې ریښه یونانیانو ته ورګرځي، رومیانو پر یونان تر لاسبري وروسته د خپل کلتور و فرهنګ بنسټ پرې کېښود. د بېلګې په توګه، هوراس(۸ -۶۵ م ز) او کانتلیان (۳۵ - ۹۶ م ز) خپل مخاطبین او شاګردان د ارسطو د فکر تقلید ته راوبلل چې د طبیعت د محاکات نظریه یې وړاندې کړه، تر دې چې رومیان په دې باور وو چې له یوناني هنر تقلید د اصیل هنر غوښتنه ده. کانتلیان هم همدا نظریه د هنر له اصولو نه د یو اصل په توګه وړاندې کړه، هغه په دې باور وو چې محاکات له نوابغو، استعداد لرونکو او وړتیا لرونکو وګړو پرته بلچا ته شوني نه دي، بیا د محاکات موضوع له شکلي نه ډېره مانیزه او ریښوې ده. یواځې محاکات اصیل او غوړېدلي ادبیات نه رامنځته کوي، بلکې اړینه ده چې تخلیق او نوښت ورسره وي.

لومړنی شخص چې د وینا د هنر د منشاء او ماهیت په اړه یې خبرې وکړې فیثاغورث (۵۰۰-۵۶۹ م ز) دی. هغه لومړنی شخص دی چې د موسیقۍ هنر یې د اسمان او طبیعت تقلید او تمثیل ګڼه، خو د Mimesis اصطلاح په اړه یې څه ویلي نه دي. له هغه وروسته دیموکریت (۳۷۰ - ۴۶۰ م ز) د لومړي ځل له پاره د Mimesis ویی د طبیعي قواعدو د تقلید څرګندولو له پاره وکاروه. د یوناني فیلسوفانو د یوې بلې ډلې په منځ کې هم محاکات په اتن کې وړاندې شول. هغه مفهوم چې سقرات اختراع کړ، اپلاتون او ارسطو پراخ کړ. د سقرات له نظره، محاکات د څیزونو د بڼو د تمثیل په مانا وو. اپلاتون په خپل "جمهوریت" کتاب کې دا ویی د هنر د فلسفې په تفسیر کې ډېر کارولی دی او د هنر ټول ډولونه یې محاکات ګڼلي دي. هغه د محاکات اصل یواځې د هنر نړۍ پورې نه محدودوي، ځکه چې د هغه په فلسفه کې مادي نړۍ (محسوس واقعیت) په خپل وار د (عالم مثل) تقلید دی. د اپلاتون په باور، کله چې یو هنرمن د بهرنۍ نړۍ تقلید کوي، هغه په حقیقت کې د هغه څه تقلید کوي چې په خپله تقلید دی.

ارسطو هم په خپل (بوطیقا) اثر کې هنر محاکات راپېژني، خو د خپل استاد پر خلاف د محاکات په اړه دقیق باور لري. هغه د تقلید اصل غریزه یي او فطري ګڼي، کوم چې له کوچنیوالي څرګندېږي؛ کوچنیان د لوبو پر وخت خپله اړونده نړۍ بیا ننداریزوي او په دې توګه د خپل چاپېریال پېژندنې ته رسېږي. په دې ډول انسان د تقلید له لارې خپله لومړنۍ پوهه ترلاسه کوي. د ارسطو له نظره تقلید د هنر او طبیعت ترمنځ عمومي اړیکه ده، ارسطو د اپلاتون مثالي نړۍ (عالم مثل) ونه منله او څرګنده یې کړه چې هنر یواځې د محسوسې نړۍ تقلید نه دی؛ هنر له تقلید و تمثیل څخه لوړ دی.که څه هم هنرمن په څرګنده د طبیعت تقلید کوي، خو وروستۍ پایله یې په بشپړه توګه نوې او بېله پدیده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوتین (Plotinus) د محاکات په اړه د فیلسوفانو نظرونه سره ترلي، دی وایي چې هنرمن یواځې له طبیعت تقلید نه کوي. هغه په ښکلا پنځونه کې طبیعي قوانین کشفوي او د نوې پنځونې له پاره یې په خپلواکه توګه کاروي. په هر صورت، داسې ښکاري چې د محاکات نظریه د تقلید، پیروۍ او غبرګون سره تړلې ده.

منځنۍ دوره چې په لویدیزه نړۍ کې د محاکات په اړه د ځوړ او بې ارزښتۍ دوره ده. د سنت آګوستین او دیونیسوس په څېر د اروپا د منځنیو پیړیو مفکرینو دا موضوع راپورته کړه چې که یو هنرمن غواړي د طبیعت تقلید وکړي، نو غوره دا ده چې پر ناڅرګندې (غیبي) نړۍ تمرکز وکړي، کومه چې یوه بشپړه نړۍ ده. له دې پرته ، غوره دا ده چې هنرمن په مادي نړۍ کې هم د ښکلا د تلپاتې او همېشنیو نښو لټه وکړي. بنسټپال پوهان له دې هم وړاندې لاړل او ادعا یې وکړه چې خدای هیچا ته اجازه ورکړې نه ده چې د نړۍ د پیدایښت تقلید وکړي. داسې تحلیلونو په اروپا کې د محاکات د نظریې په اړه فلسفي بحث غلی او نږدې ځنډېږي ته کړ. له همدې امله په منځنیو پیړیو کې د بېلابېلو دلایلو له کبله د محاکات نظریه، لکه: د نورو علومو په څېر، له ځوړ سره مخ او پام ورته لږ شو.

په اسلامي نړۍ کې د اپلاتون د محاکات نظریه په دویمه هجري پېړۍ کې په عربي ژبه د یوناني فیلسوفانو د اثارو په ژباړې بیا وځلېدله. ابو بشر متي (۲۵۴ - ۳۲۴ ل. س) د لومړي ځل له پاره د ارستو د (Poetics) په عربي ژباړه (بوطیقا) کې د Mimesis د نومونې پر ځای "محاکات" کارولی دی، د محاکات ریښه "حکي" ده، مانا یې د یوې پېښې په اړه حکایت کول، د یوه څیز مثل، همرنګه او ورته راوړل. ابوناصر فارابي (۲۵۷-۳۳۹ ل.س) د اسلام له لومړنیو پوهانو څخه دی چې په خپلو فلسفي افکارو کې د محاکات په اړه هم مهمې نظریې لري؛ هغه د محاکات په اړه دقیقه تجزیه او تحلیل ترسره کړی او د ګړني (قولي) او عملي په دوو څانګو یې ویشلی چې ګړنی یې د یو مطلب د بیان پایله ده او عملي د یوه کار د ترسره کېدو حاصل دی. له فارابي وروسته تر ټولو مشهور شخص چې د ارستو بوطیقا یې سپړلې ابن سینا (۳۷۰ - ۴۲۸ ل.س) دی، د ده په باور د محاکات موخه د یو چا یا څیز په اړه د علاقې یا کرکې راپارول دي، نه یواځې د حقیقت څرګندول. په ښکاره ابن سینا له اپلاتون سره په دې اړه همنظره وو چې محاکات د حقیقت لور ته لارښوونه نه کوي، خو د اپلاتون په څېر یې نه ردوه او برعکس یې د ښوونې او روزنې یوه ښه لېږدوونکې باله.

بل شخص چې د یوناني فیلسوفانو پر اثارو یې څېړنه وکړه، ابن رشد اندلسي (۵۲۰ - ۵۹۵ ل.س) دی چې د فارابي او ابن سینا پر خلاف یې محاکات په نړۍ واله کچه تفسیر کړل، که څه هم د ابن سینا نظرونو ته یې پام کوه، خو د محاکات په اړه د نظر خاوند وو چې نظرونو یې د محاکات په اړه د بېلابېلو کلتوري ټولنو ترمنځ د ګډو قوانینو د کشف لار هواره کړله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت د اسلامي نړۍ محاکات، سره له دې چې د دې نظريې له اصولو سره يو څه ورتوالی لري؛ مفهومي او مصداقي بدلون منلی دی.

د رنسانس دورې اروپايانو ته بيا د دې لار هواره کړله چې د محاکات په ګډون د لرغوني يونان فلسفې ته بيا کتنه وکړي چې په اروپايي ژبو د مسلمانو پوهانو په ځانګړې توګه د ابن رشد قرطبي د ارزښتناکو اثارو په ژباړلو په منځنيو پېړيو کې د اروپايانو پرمخ د هيرې شوې پوهې دروازې پرانيستل شوې.

په رنسانس دوره کې د ښکلو هنرو د نظريې بنسټ له تمثيل او محاکات سره ليوالتيا ده چې دې اړخ په ځانګړې توګه په موسيقۍ کې ځان څرګند کړ. د محاکات نظريه تر ټولو وړاندې د پنځلسمې پېړۍ په لومړيو کې د ګيلبرتي (L.Ghilberti) په اثارو کې وکارېدله. هغه په خپل اثر کې څرګنده کړې چې له طبيعت څخه د تقليد له پاره ډېره هڅه وکړي. البرتي (Albirte) هم څرګنده کړه چې د ښکلا رامنځته کولو له پاره له طبيعت څخه د تقليد نه بله غوره لاره نه شته. ليوناردو داوينچي (۱۴۵۲ – ۱۵۱۹ ز) تر نورو افراطي نظرونه درلودل، د ده په وينا: هغه هنرمن انځورګر چې طبيعت په سمه توګه انځوروي، د ستاينې وړ دی. دا د نظر خاوندان هغه مخکښان وو چې د رنسانس دورې ډېر ليکوال يې پلويان وو. د شپاړسمې پېړۍ په منځ کې شعر او شاعران دې بحث ته راکاږل شول او دا هغه وخت وو چې کره کتونکو د ارستو بوطيقا په بشپړه توګه منلې وه.

(F.Sittessa) (۱۵۷۵ز) په ارستويي طريقه وايي چې محاکات د شعر له څلورګونو توکو څخه يو دی، نور درې يې شاعر، ژبه او هنري خوند مونڊل دي. لږ وروسته د محاکات نظريه له ايټاليې نه المان ته ولېږدېدله او (Dürer) يې ځان ته راکاږه. له هغه ځايه يې فرانسې ته لاره ومونډله او ډېرو نورو يې هرکلی وکړ. په ټوله کې داسې ښکاري چې د محاکات اوسنۍ نظريې درې پېړۍ ټينګ ځای درلود او د نظر خاوندانو پرې ګڼې ماناوې ورډېرې کړې. د رنسانس دورې ځينې ليکوال په دې باور وو چې يواځې ښه او خيال پارونکي تقليدونه د هنر په خدمت کې دي. ځينو هڅه وکړه چې د تقليد ښه تفسير وړاندې کړي، دا د دې لامل شو چې دوی د تقليد او کاپي له مانا لرې شي، تر دې پورې چې د شپاړسمې پېړۍ په پای کې د محاکات مانا د طبيعت له تقليد و تمثيل نه نوايستنې، پنځونې او نوښت ته واوښته او دا بحث اوولسمې پېړۍ ته هم وغځېده.له دې کبله په دې دوره کې د محاکات مفهوم له وچ تقليد او پيروۍ څخه ووت او نورو نومونو او اصطلاحاتو ته نږدې شو، لکه: نوايستنه، پنځونه او نوښت.

په اتلسمه پېړۍ کې د لرغونپوهانو له لورې د لرغوني يونان و روم د هنري اثارو په مونډلو سره انځورګر هنرمنان او پڅسازان د هغوی د هنري لارو په تقليد بوخت شول. په نولسمه پېړۍ کې محاکات نور د تقليد مانا نه درلوده او د اصلي پر وړاندې د بدل معادل په څېر څيز وو. تر دې پورې چې په نولسمه پېړۍ کې د محاکات و تقليد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعت، د اپلاتون و ارستو د نظرونو په اړه بحث په جدي توگه دوام درلود ... په شلمه پېړۍ کې د تقلید او محاکات نومونو ځو لاملیزه بڼه وموندله او له بېلابېلو گوښونو تر مطالعې لاندې ونیول شول. په دې پېړۍ کې د نظر د خاوندانو له لوري په فلسفه، هنر و ادب کې د محاکات په اړه نوي بحثونه مطرح شول چې د څلورو لیکوالو نظرونه د پام وړ دي. الماني فیلسوف والتر بنجامین (Walter Benjamin ، ۱۸۹۵ – ۱۹۴۲ ز) په خپل کتاب کې محاکات د بشر له ځانگړو استعدادونو څخه گڼي. د ده په وینا: همدا طبیعت دی چې ورتوالی او یورنگي رامنځته کوي او وگړي یې درک کوي. د طبیعت محاکات د هغه ځواک پاتې شوني دي چې له لارې یې وگړو کولای شول ځان له نورو ځیزونو یا وگړو سره ورته کړي.

تیودور ادورنو (Theodor Adorno ، ۱۹۰۳ – ۱۹۶۳ ز) د ښکلاپېژندنې د نظریې اثر لیکوال محاکات له چاپېریال سره د بشر د یورنگۍ و ورتوالي یو ډول بولي؛ د یوې غریزې تطبیق چې ټول ژوي د شاوخوا ځېزونو په پرده کې ځان په چاپېریال کې ورگډوي. د هغه په نظر، هنرمن هم د طبیعت د محاکاتو له لارې ځان ورسره یورنگ و ورته کوي. ژاک دریدا (Derrida ، ۱۹۸۰ – ۲۰۰۴ ز) فرانسوي فیلسوف او مفکر محاکات د خپلې رغښت سپړنې (Deconstruction) نظریې بنسټیز محور گرځوي او په پای کې رنه ژرار (Rene Girard) د " محاکاتي لیوالتیا " نومونه جوړه کړه. ده د سروانتس، استاندال، پروست او داستایوسکي په څېر لیکوالو د اثارو تجزیې او تحلیل ته په پام د هنري محاکاتو په گډون د بشري لیوالتیاوو له پاره نوی جوړښت وموند. پر دې بنسټ، له محاکات څخه د انساني انگیزو تر ټولو مهمه یې د یو سیال شتون دی چې هغه هم د گډې موخې د ترلاسي له پاره هڅه کوي.

په هر حال، که د محاکات بېلابېلو ډولونو او په اړه یې بېلابېلو نظرونه ته ونه گورو، په بېلابېلو وختونو کې یې گڼې ماناوې خپلې کړي دي، لکه: تقلید، اغېزمننه، یورنگ یا ورته کول، بیا نندارېزول او ... . (زینی وند، ثقه الاسلامي، بې.ن)

پایله

د Mimesis (محاکات) نظریه د لرغوني یونان له گڼو فلسفي نظریو څخه یوه ده چې له هغوی نه نړۍ ته په میرات پاتې ده. محاکات د یوناني ویې او نومونې Mimesis عربي ژباړه ده چې مانا یې پېښې، تقلید او نورې گڼې هغه دي چې په تېره لیکنه کې راغلي دي.

رښتیا دا دي چې د وگړني ژوند گڼ، تر دې چې ټول ارزښتونه په زنځیري بڼه له یوه وگړني پوړ او نسل بل ته لېږدېږي یا په بله وینا: اوسنی نسل له تېر نه د ژوند چارې او ارزښتونه کاپي کړي یا اوسني د تېرو پېښې یا تقلید

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. که موږ وګورو د ادم (ع) او له هغه سره د نږدې نورو پیغمبرانو د ژوند پېښې زموږ په ژوند کې شته؛ کله سړی فکر کوي چې هر څه کټ مټ هماغسې دي، خو کله پکې نوې بڼې او رنګونه ګوري.

د محاکات موضوع هم د پورتني متن له منځپانګې سره نږدې تړلې ده. د پوهانو نظر دا دی چې هنرمن تقلید کوي، لکه یو شاعر چې له طبیعت نه د سیندونو ، ګلانو ، پسرلیو او ... انځورونه اخلي او موږ ته یې په الفاظو کې وړاندې کوي. په ټوله کې پوهان په دې نظر کې سره یو دي چې هنرمن تقلید کوي، خو د تقلید د ډول او څرنګوالي په پېژندلو او رونتیا کې سره وېشلي دي.

اخځونه

اباديس وېبپاڼه. محاکات. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی :https://abadis.ir/fatofa [اخیستنه: ۱۰/زمری/۱۴۰۲ ل.ل] .

بارزګاني، ابراهیم. نظریه محاکات از دیدگاه فارابي و ابن سینا [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن) لاسرسی: http://www.dte.ir/portal/home/?news [اخیستنه: ۱۸/زمری/۱۴۰۲ ل.ل] .

زینی وند، تورج؛ ثقه الاسلامي، مژګان. نظریه محاکات و ادبیات تطبیقي [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی: https://www.sid.ir/FileServer/SF/6341393H0236 [اخیستنه : ۳/وږی/ ۱۴۰۲ل.ل] .

طاهري، محمد. نګاهی به سیر آرا و عقاید در باره نظریه محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۳۸۸ل.ل، لاسرسی: https://www.sid.ir/paper/137828/fa [اخیستنه: ۲۰/زمری/ ۱۴۰۲ل.ل] .

غضنفر، اسدالله. (۱۳۹٦ل.ل) . جادوګر هنر [دویم چاپ]. جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه.

مبین، رحمت الله. محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۴۰۰ل.ل، لاسرسی : https://www.nunn.asia [اخیستنه : ٦/وږی/۱۴۰۲ل.ل] .

ویکي فقه وېبپاڼه. محاکات . د خپرېدو نېټه: (بې.ن) ، لاسرسی: https://fa.wikifeqh.ir [اخیستنه : ۱۵/وږی/۱۴۰۲ل.ل] .

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library